

34 AE TARİH 936 ARŞİV NUMARALI SURRE-İ HÜMAYUN MASRAF DEFTERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

REVIEW OF COST JOURNAL OF SURRE-I HUMAYUN NUMBERED 34 AE TARİH 936

Süleyman LOKMACI*, Muhammed KÖSE**

ÖZET: Kökeni Abbasi Devleti'ne dayanan surre geleneği birçok İslam devletinde olduğu gibi Osmanlılar tarafından da benimsenmiştir. Her yıl üç ayların başlangıcında büyük törenlerle yola çıkarılan surre alayında Haremeyn bölgesi için nakdi yardımlarla birlikte bazı hediyelere de yer verilmekteydi. Bu çalışmada 1009 (1600-1601) tarihli ve 34 AE Tarih 936 Arşiv Numaralı Surre-i Hümayun Masraf Defterinde adı geçen vakıfların, cemaatlerin, mescitlerin ve mekteplerin isimleri ve surrenden ne kadar pay aldıklarıyla ilgili bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Osmanlı Devleti, Haremeyn, Mekke, Medine, Surre-i Hümayun

ABSTRACT: The tradition of surre, whose origin is based on Abbasids, is embraced by Ottomans, just like in many Islamic states. There were financial aids for the Haremeyn district as well as some other gifts in Surre regiment, which was set off with a great ceremony at the beginning of the holy months every year. This study aims to give some information about the names of the foundations, congregations, small mosques, and schools whose names exist in the Cost Journal of Surre-i Humayun dated 1009 (1600-1601) and archive numbered 34 AE History 936, and about how much share they receive from the Surre.

Keywords: Ottoman Empire, Haremeyn, Mekka, Medina, Surre-I Humayun

1. GİRİŞ

Surre kelimesinin sözlük anlamı akçe kesesi, para çıkını anlamlarına gelmektedir. Mali bir terim olarak ise elli bin akçeye surre denilmektedir. Ayrıca her sene Osmanlı Devleti'nin surre emini vasıtasıyla Mekke ve Medine halkına ve şeriflerine gönderilen ve Mekke Emiri ve Mekke Kadısının denetiminde dağıtılan malûmiyelere de surre denilmiştir (Şemseddin Sami, 2007, s.826; Uzunçarşılı, 1988, s.385) Harem-i Muhterem'e İstanbul'dan gönderilen surreye mahmil-i hümayun ve Kahire'den gönderilen surreye ise mahmil-i mısırî denilmekteydi (Buzpınar, 2009, s.569)

Abbasiler zamanında başlayan ve Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar devam eden Haremeyn-i Şerif' surre gönderilmesi geleneğinin Osmanlı Devleti'nde ne zaman başladığı yönünde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bazı kaynaklarda surre geleneğinin Yıldırım Bayezid döneminde başladığı kabul edilmekle birlikte ilk surrenin Çelebi Mehmed döneminde gönderildiği bilinmektedir (Atalar ve Şahin, 2015, s.14; Buzpınar, 2009, s.569; Akgündüz, 2005, s.108). II. Murad her sene Haremeyn, Kudüs ve Halilü'r-rahman için 3500 filori göndermiş, Fatih Sultan Mehmed de İstanbul'un fethini müjdeleyen bir mektubu toplam dokuzbin altınla birlikte Mekke Emirine hediye olarak göndermiştir. II. Bayezid döneminde Mekke ve Medine sakinlerine eşit olarak dağıtılmak üzere toplam ondört bin duka altını göndermiş ve bu padişah döneminde her sene surre gönderilmesi bir adet halini almıştır. Haremeyn'nin Osmanlı yönetimine girmesiyle Hâdimü'l-Haremeyni'ş-şerifeyn unvanını benimseyen Yavuz Sultan Selim'in Haremeyn halkına dağıtılmak üzere 200.000 duka altın ile bol miktarda erzak göndermesiyle birlikte surre göndermek Osmanlılarda resmi bir hal almıştır. Haremeyn halkının

* Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Erzincan-Türkiye, slokmaci@erzincan.edu.tr

**Yrd.Doç.Dr., Erzincan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Erzincan-Türkiye, muhammedkose@erzincan.edu.tr

“sadaikatü’r-Rûmiyye” adını verdiği bu surre, daha sonra her yıl recep ayının on ikinci günü İstanbul’dan törenlerle yola çıkarılmıştır (Buzpınar ve Küçükkaşcı, 1997, s.154; Atalar, 1986, s.15). İslam toplumları arasındaki muhabbeti artırmada önemli bir rol üstlenmiş olan surre geleneği 1915 yılına kadar kesintisiz sürmüştür. 1916 yılına ait surre Şerif Hüseyin isyanı sebebiyle Medine’de kalmış ve Mekke’ye ulaştırılamamışken 1917 ve 1918 surresi ise Dımaşk’a kadar gidebilmiştir (Buzpınar, 2009, s.568).

Surrenin nereden nereye, hangi amaçla ve kime ne miktarda gönderildiğini gösteren, başında zamanın padişahının tuğrasının, sonunda ise ilgili görevlilerin mühürlerinin ve imzalarının bulunduğu kaynaklara surre defteri adı verilmektedir. Bu defterlerde Ravza-i Mutahhara gibi mukaddes mekânlarda görevli kişiler, bunların hangi görevler karşılığında surrenden pay alacakları, Haremeynde bulunan eğitim kurumları ve bu kurumların öğrencileri ve hocaları, toplumun etnik yapısı gibi önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında surre defterleri tutuldukları dönemin mali ve sosyal durumu hakkında önemli işaretler taşımaları açısından önemli bir yere sahiptirler.

2. 34 AE Tarih 936 Arşiv Numaralı Surre-i Hümayun Masraf Defterinin Değerlendirmesi

34 AE Tarih 936 Arşiv Numaralı Surre-i Hümayun Masraf defteri İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri koleksiyonunda bulunmaktadır. 39 varakdan oluşan defter 1009 (1600–1601) yılına aittir. Defterin başında Sultan III. Mehmed’in tuğrası bulunurken son varakda Efkâf-ı Haremeyn Nazırı Osman Ağa ve Evkâf-ı Haremeyn Müfettişi Mehmed bin Mehmed ve Medine-i Münevvere Kadısı Abdulvehhab bin Ahmed’in imzaları ve mühürleri bulunmaktadır.

Defter iki bölümden oluşan defterin birinci bölümünde Medine halkı ve mücavirlerden hizmetleri karşılığında surrenden pay alanların isimleri ve ne kadar pay alacaklarının beyanındadır. Defterin ikinci kısmı ise Medine halkı ve mücavirinden bazı ulema ve sulehaya ve fukara ve yetimlere ve dullara ne kadar sikke tayin olunduğu beyanındadır.

Defterde ayrıntılı olarak anlatılan surrenden pay alan kişi sayısı ve ne kadar sikkenin gönderildiği hususu, defterin 1/B varığında özet olarak zikrolunmuştur. Buna göre Medine-i Münevverede bulunan ribatlarda hücerât-ı kadimeden yediyüz altmışdokuz hücreye umumdan birer sikke tayin olunmuştur. Ayrıca hücerât-ı cedideden altıyüz doksan iki hücreye umumdan dörder sikke tayin olunmuştur. Böylece hücerât-ı kadime ve hücerât-ı cedideye toplam üçbin beşyüz otuzyediyüze sikke tayin olunmuştur¹. Defterde adı geçen ribâtların kadim ve cedidinde ehl-i hücre olmayan beşyüz kırkaltı kişiye birer buçuk sikkeden toplam sekizyüz dokuz sikke tayin edilmiştir (34AE Tarih 936, 1/B). Zevâyâ-yı selasede mukim olan otuz iki kişiye ikişer sikkeden toplam altmış dört sikke tayin olunmuştur. Zaviye-i Hümayun-i Sultânide sakin olan fukaradan on kişiye onar filoriden toplam yüz sikke tayin olunmuştur. Medine’nin geri kalanında ikamet eden müslümandan dört bin üçyüz ellibir kişiye kişi başı birer buçuk sikkeden toplamda altı bin beşyüz yirmi altı buçuk filori tayin olunmuştur (34AE Tarih 936, 2/A).

Defterin 37/B varığında 1003 yılında surre emini Murteza Paşa tarafından Medine-i Münevvere’deki fukaraya dağıtılan surre hakkında da bilgi bulunmaktadır. Buna göre isimleri tek tek zikredilmiş olan elli kişiye toplam beşyüz on sikke tayin edilmiş ve bunun dörtyüz sikkesi teslim edilmiştir. Çalışmaya konu olan defterde genel toplam otuz iki bin beşyüz sikke olmakla birlikte surre eminine yirmi altı bin altıyüz sekiz sikke teslim edilmiştir (34AE Tarih 936, 37/B).

2.1. Defterde Adı Geçen Vakıflar ve Bu Vakıfların Hangi Amaçla Surre Gönderdikleri

2.1.1. Cezire-i Kıbrıs mirmirâmı Cafer Paşa Vakfı:

¹ Defterde verilen bilgilere göre hücerât-ı cedideye toplamda tayin olunan sikke miktarı ikibin yediyüz altmış sekiz olması gerekirken defterde ikibin yediyüz yirmi sekiz olarak kaydedilmiştir.

Vakıf kırk kişiden oluşan ağalara kişi başı sekiz sikkeden toplam üçyüz yirmi sikke, iki hatibe kişi başı onar sikkeden toplam yirmi sikke, üç kişiden oluşan imamlara kişi başı sekiz sikkeden toplam yirmi dört sikke, altı kişiden oluşan müezzinlere kişi başı beşer sikkeden toplam otuz sikke ve muarrife yedi sikke tayin etmiştir. Böylece vakfın tayin ettiği sikke niktarı toplamda dört yüz bir sikkedir (34AE Tarih 936, 2/A).

2.1.2. Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi Vakfı:

Ayasofya-i Kebîr Camii-i Şerifi vakfı tarafından Fatih Sultan Mehmed Han'ın ruh-i şerifleri için Medine-i Münevvere'de hergün bir hatm-i şerif tilâvet olunması için dört yüz sikke flori tayin olunmuştur. Tayin olunan dört yüz sikke florinin on altı sikkesi Ser-mahfile, otuz kişiden oluşan eczâ-hânânlar için onikişer sikkeden toplam üç yüz altmış sikke, muarrif için oniki sikke ve noktacı için on iki sikke ayrılmıştır (34AE Tarih 936, 4/A).

2.1.3. Sultan Bayezid Han'ın Amasya'da bulunan Camii ve İmaretleri Vakıfları:

Sultan Bayezid Han'ın Amasya'da bulunan camii ve imaretleri evkafından huddam-ı muhtereme her sene üç yüz sikke tayin olunmuştur. Ancak camiinin büyük depremde harap olması sebebiyle tayin olunan üç yüz sikke gönderilememiştir (34AE Tarih 936, 4/B).

2.1.4. Sultan II. Selim Han'nın Edirne'de bulunan Camii-i Şerif Vakıfları:

Sultan II. Selim Han'ın Edirne'de bulunan camii-i şerif vakıfları tarafından Medine-i Münevvere'deki Ravza-i Mutahhara'da her gün öğleden sonraları bir hatim tilâvet olunması için dört yüz sikke tayin olmuştur. Tayin olunan dört yüz sikkenin üç yüz altmış sikkesi otuz kişiden oluşan eczâ-hânâna, oniki sikkesi muarrif-i eczâya, on iki sikkesi noktacıya ayrılmıştır. Ayrıca ser mahfil olan eczâ-hânâna her üç ayda fazladan bir filori verilmesi uygun görülmüştür (34AE Tarih 936, 4/B)

2.1.5. Sultan Bayezid Han'ın Kızı Fâtıma Sultan'ın İstanbul'daki Vakıfları:

Sultan Bayezid Han'ın kızı Fâtıma Sultan'ın İstanbul'daki vakıfları tarafından Ravza-i Mutahhara'da yılda altı hatim okunması için altı sikke tayin olunmuştur (34AE Tarih 936, 4/B).

2.1.6. Merhum Mahmud Paşa Vakfı:

Merhum Mahmud Paşa Vakfı tarafından Hanefî Kadısına onbeş sikke, Şafî Kadısına onbeş sikke Maliki Kadısına onbeş sikke ve Hanbeli Kadısına onbeş sikke tayin olunmakla birlikte Hanifi mezhebi imamına oniki ve ve hatibine on sikke tayin olunmuştur. Ayrıca Ravza-i Mutahhara'da hergün bir hatm-i şerif tilâvet olunması için otuz kişiye onar filoriden toplam üç yüz filori, hanefî hatibine mushaf-ı şerif tilâvet etmesi için on filori, Peygamber efendimizin hadis-i şeriflerini nakletmesi için üç kişiye elli filori (34AE Tarih 936, 5/A), Ravza-i Mutahhara'da hergün salavat-ı şerife tilâvet etmeleri için on kişiye onar floriden yüz filori ve yirmi kişiden oluşan öğrenciye beşer filoriden yüz filori, şeyhü'l harameyne onbeş filori, naibü'l harameyne on filori, hazinedara on filori, Ravza-i Mutahhara'da hizmette bulunan elli neferden oluşan ağalara üçer floriden yüzelli filori, Ravza-i Mutahhara'nın altı kişiden oluşan bevâblarına üçer filoriden onsekiz filori, yirmibir neferden oluşan müezzinlerin dört kişisine dörder altından toplam onaltı altın ve geri kalan onyediy müezzine ikişer altından otuzdört altın (34AE Tarih 936, 5/B), reisü'l ferrâşine altı filori, altmışdokuz kişiden oluşan ferrâşine yüz filori tayin olunmuştur. Böylece Merhum Mahmud Paşa vakfının tayin etmiş olduğu sikke toplamı binbir sikkedir (34AE Tarih 936, 6/A).

2.1.7. Merhum Cebecibaşı Mustafa Ağâ Vakfı:

Merhum Cebecibaşı Mustafa Ağâ'nın İstanbul'daki evkafının mahsülünün fazlası Ravza-i Mutahhara-i Münevvere ve Türbe-i Muazzama-i Muattaralarında *şem-i asel musaffa* ve *bühur-ı itr-efzâya* sarf olunması için eğer bunlara ihtiyaç yoksa Ravza-i Münevvere'nin hizmetçilerinden vazifesi olmayanlarla vazifesi az olanlara dağıtılması istenilmiş ve bunun için yüz on sikke tayin

edilmiştir. Ancak tayin edilen yüz on altın sikkeden sadece elli altın irsal olunmuş ve geri kalan altmışaltının bir sonraki sene irsal edileceği bildirilmiştir (34AE Tarih 936, 6/A).

2.1.8. Valide Sultan Vakfı:

Valide Sultan'ın İstanbul Üsküdar'da bulunan camii şerif vakfı tarafından Medine-i Münevvere'de bulunan Ravza-i Mutahhara'da hergün bir hatm-i şerif tilâvet olunması için dört yüz sikke silori tayin olunmuştur. Tayin olunan dört yüz sikke florinin on altı sikkesi Ser-mahfile, otuz kişiden oluşan eczâ-hânânlar için onikişer sikkeden toplam üç yüz altmış sikke, muarrif için oniki sikke ve noktacı için on iki sikke ayrılmıştır (34AE Tarih 936, 6/B).

2.1.9. Dârü's-sa'âde Eski Ağası Mehmed Ağa'nın Vakfı:

Dârü's-sa'âde Eski Ağası Mehmed Ağa'nın Vakfı tarafından eczâ-hânân için yüzseksen sikke, mezbur Mehmed Ağa'nın medresesinin masrafları için yüz sikke ve yine mezburun sebilinin masrafları için elli sikke tayin edilmiştir. Toplamda tayin edilen sikke miktarı üç yüz otuz sikkedir (34AE Tarih 936, 6/B).

2.1.10. Ali Paşa Vakfı:

Merhum Ali Paşa'nın İstanbul'daki vakfı tarafından cemaat-ı atıyye'ye hersene yüz kırk sikke tayin olunan yüz kırk sikkenin yirmi sikkesi nâzır-ı hareme, on sikkesi hanefî hatibine, on sikkesi hanefî imamına, on sikkesi Ravza-i Mutahhara Mükerribine, yirmi sikkesi Harem-i Muhterem agavâtına, yirmi sikkesi Harem-i Şerif ferrâşinine, beş sikkesi Harem-i Şerif bevvâbinine ve beş sikkesi hac mevsiminde su dağıtılması için şeyhü'l hareme tayin edilmiştir. Ayrıca sulehâ-yı mücâvirin-i ervâmîden kırk kişiye birer sikkeden kırk sikke tayin edilmiştir (34AE Tarih 936, 7/A).

2.1.11. İbrahim Paşaoğlu Mahmud Çelebi'nin Vakfı:

İbrahim Paşa oğlu Mahmud Çelebi'nin İznik'de bulunan evkafından Ravza-i Mutahhara'da hergün cüz okunmak için her cüz başına ayda birer sikke filoriden yirmi dört filori, Harem-i Şerifde veya Mekke yolunda hacıların su ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için sekiz filori ve şeyhü'l Harem'in nezareti için altı filori olmak üzere toplamda otuz sekiz sikke altın tayin olunmuştur (34AE Tarih 936, 8/B).

2.1.12. Vezir Nişancı Mehmed Paşa Vakfı:

Merhum Vezir Nişancı Mehmed Paşa'nın vakfı tarafından Ravza-i Mutahhara'da hatim tilâveti için ser-mahfile sekiz sikke filori, eczâ-hânânlara onaltışar sikkeden toplam doksan altı sikke, muarrif için beş sikke ve noktacı için de beş sikke olmak üzere toplam yüz ondört sikke tayin olunmuştur (34AE Tarih 936, 8/B).

2.2. Defterde Adı Geçen Mescitler

2.2.1. Hz. Ebubekir Sıddık Mescidi:

Cemaate gönderilen surrenin mescid imamına on sikke (teslim edilen sekiz sikke), müezzine sekiz sikke (teslim edilen altı sikke), mescidin vekkâd ve ferrâşına sekiz sikke (teslim edilen altı sikke), nevvaba sekiz sikke (teslim edilen altı sikke), bevvâb-ı ribâta sekiz sikke (teslim edilen altı sikke), hayat-ı hanifeye on iki sikke (teslim edilen dokuz sikke), Merhum Mehmed Ağâ medresesinde öğrenim gören öğrencilerin eğitim masrafları için seksen sikke (Teslim edilen altmış sikke) ve talebeden yedi kişiye onar sikkeden toplam yetmiş sikke (teslim edilen elli beş sikke) tayin olunmuştur. Böylece Hz. Ebubekir Sıddık Mescidi'ne toplamda tayin olunan sikke miktarı iki yüz dört sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı yüz elli iki sikkedir) (34AE Tarih 936, 9/A).

2.2.2. Hz. Ali Mescidi:

Cemaate gönderilen surrenin mescid imamına on sikke (teslim edilen sekiz sikke), müezzine sekiz sikke (teslim edilen altı sikke), mescidin vekkâd ve ferrâşına yedi sikke (teslim edilen altı sikke), nevvaba yedi sikke (teslim edilen altı sikke), bevvâb-ı ribâta yedi sikke (teslim edilen altı sikke) tayin olunmuştur. Böylece toplamda Hz. Ali Mescidi'ne tayin olunan sikke miktarı otuz dokuz sikke olur (teslim edilen sikke miktarı otuz ikidir) (34AE Tarih 936, 9/A-9/B).

2.3. Defterde Adı Geçen Mektepler:

2.3.1. Mekteb-i Hümayun:

Mektebin muallimine on beş sikke (teslim edilen onbir sikke) ve öğrencilerine on iki sikke (teslim edilen dokuz sikke) tayin edilmiştir. Böylece tayin edilen sikke miktarı yirmiyedi sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı yirmi sikke olur) (34AE Tarih 936, 9/B)

2.3.2. Mekteb-i Hanefî be-Rahne-i Sandal Tahte'l Minâretü's-Süleymaniye:

Mektebin muallimine yirmibeş sikke (teslim edilen onsekiz sikke), halifeye oniki sikke (teslim edilen dokuz sikke), arife otuz sikke (teslim edilen yirmi üç sikke), öğrencilere yüz elli sikke (teslim edilen yüz sikke) tayin edilmiştir. Böylece tayin edilen sikke miktarı ikiyüz onyedi sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı yüz elli sikkedir) (34AE Tarih 936, 9/B)

2.3.3. Mekteb-i Hanefî be-Ribât-ı Tâhiriyye Halefü'l Harem-i Şerif:

Mektebin muallimine oniki sikke (teslim edilen dokuz sikke), arife onbeş sikke (teslim edilen onbir sikke), öğrencilere altmış sikke (teslim edilen kırkbeş sikke) tayin edilmiştir. Böylece tayin edilen sikke miktarı seksen yedi sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı altmışbeş sikkedir) (34AE Tarih 936, 9/B).

2.3.4. Mekteb-i Maliki eş-Şehir be-Mekteb-i Muhammed el Ensâri

Mektebin muallimine on iki sikke (teslim edilen dokuz sikke) ve öğrencilerine on sikke (teslim edilen sekiz sikke) tayin edilmiştir. Toplamda tayin edilen sikke miktarı yirmi iki sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı onyedi sikkedir) (34AE Tarih 936, 10/A).

2.3.5. Mekteb-i Ahirü'l Harâm:

Mektebin muallimine yirmibeş sikke (teslim edilen onsekiz sikke) ve fukaraya otuzbeş sikke (teslim edilen yirmibeş sikke) tayin edilmiştir. Toplamda tayin edilen sikke miktarı altmış sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı kırkçüç sikkedir) (34AE Tarih 936, 10/A).

2.3.6. Mekteb-i Sekenli be-Ribât-ı Kerbihiyye:

Mektebin muallimine on iki sikke (teslim edilen dokuz sikke) ve öğrencilerine on sikke (teslim edilen yedi sikke) tayin edilmiştir. Toplamda tayin edilen sikke miktarı yirmi iki sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı onaltı sikkedir) (34AE Tarih 936, 10/A).

2.3.7. Mekteb-i İbrahim Efendi Defterdâr fî Cûş-i Hamrâvî:

Mektebin muallimine on iki sikke (teslim edilen dokuz sikke) ve öğrencilerine on sikke (teslim edilen yedi sikke) tayin edilmiştir. Toplamda tayin edilen sikke miktarı yirmi iki sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı onaltı sikkedir) (34AE Tarih 936, 10/A).

2.3.8. Mekteb-i İlyâs bin Muhyeddin Abdü'l-Hamâm:

Mektebin muallimine on iki sikke (teslim edilen dokuz sikke) ve öğrencilerine on sikke (teslim edilen yedi sikke) tayin edilmiştir. Toplamda tayin edilen sikke miktarı yirmi iki sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı onaltı sikkedir) (34AE Tarih 936, 10/B).

2.3.9. Mekteb-i Mollâ Alaeddin el-Lârî:

Mektebin muallimine on iki sikke (teslim edilen dokuz sikke) ve öğrencilerine on sikke (teslim edilen yedi sikke) tayin edilmiştir. Toplamda tayin edilen sikke miktarı yirmi iki sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı onaltı sikkedir) (34AE Tarih 936, 10/B).

2.3.10. Mekteb-i vâlidetü's-selâtin be-ribâthâ be-tâhirü'l Medine:

Mektebin muallimine on iki sikke (teslim edilen dokuz sikke) ve öğrencilerine on sikke (teslim edilen yedi sikke) tayin edilmiştir. Toplamda tayin edilen sikke miktarı yirmi iki sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı onaltı sikkedir) (34AE Tarih 936, 10/B).

2.4. Defterde Adı Geçen Zaviyeler:

Abdulkadir Geylânî zaviyesi için sekiz sikke (teslim edilen sikke miktarı altı sikkedir), Şeyh Muhyeddin Arabî zaviyesi için sekiz sikke (teslim edilen sikke miktarı altı sikkedir), müşâre'a zaviyesi için beş sikke (teslim edilen sikke miktarı dört sikkedir), sakâ-yı Şeyh Muhyeddin el arabî fi râsbe için onbeş sikke (teslim edilen sikke miktarı onbir sikkedir), mekteb-i Hanifenin tahtındaki talim-i ilm-i tasavvuf zaviyesi için yirmi beş sikke (teslim edilen sikke miktarı onsekiz sikkedir), mescid-i kubâ için oniki sikke (teslim edilen sikke miktarı dokuz sikkedir). Ayrıca Mescid-i Kubâda her sabah ve her ikindiden sonra toplanıp talim ve istiğfar etmek ve salavat getirmek için yirmi kişiye üçer filoriden toplam altmış sikke (teslim edilen kırkbeş sikkedir) tayin olunmuştur. Böylece zaviyeler için tayin edilen sikke toplamı yüz otuzüç sikke olur (toplamda teslim edilen sikke miktarı doksandokuz sikkedir) (34AE Tarih 936, 11/A).

2.5. Defterde Adı Geçen Cemaatler:

2.5.1. Cemaat-ı Anbâr-ı Medine-i Münevvere:

Daha önce Medine-i Münevvere'deki anbar hizmetlilerinin fukara buğdayından padişahın izni olmaksızın buğday almaları neticesinde fukaranın sıkıntı çekmiş olması sebebiyle devlete ait olan buğdayın alınması yasaklanmış ve on sekiz kişiden oluşan bu görevlilere hizmetlerini tam olarak yerine getirmeleri şartıyla vazifeleri karşılığında surrenden beşyüz seksen iki sikke tayin edilmiştir (teslim edilen sikke miktarı dörtyüz otuz beş sikkedir) (34AE Tarih 936, 11/A-11/B).

2.5.2. Cemaat-i Huddâm-ı Anbâr Bender-i Yenbû:

Kâtib-i Yenbû'nun Cidde'de olan altı akçe vazifesinden hasıl olan yirmi yedi filoriye el konularak katip olarak atanacak kişiye teslim edilmesi ve fukara buğdayından alınmaması şartıyla yedi kişiden oluşan hizmetlilere yüzyetmiş beş sikke tayin edilmiştir (teslim edilen sikke miktarı yüz otuzbir sikkedir) (34AE Tarih 936, 11/A-12/A).

2.5.3. Cemaat-i Huddâm Ribât-ı Kethüdâ Kadın:

Altı kişiden oluşan hizmetlilere toplam altmış iki sikke tayin edilmiştir (teslim edilen sikke miktarı kırk yedi sikkedir) (34AE Tarih 936, 11/B-12/A-12/B).

2.5.4. Cemaat-i Mevâcib hûrân ez Nebbetciyân-ı Kadîm ve Nebbetciyân-ı Cedîd ve Mustahfızân-ı Kal'a ve Abîdü'l Ayni'z-zerkâ

Nebbetciyân-ı Kadîm'e kaç nefer olursa olsun hizmetleri ve mülâzemetlerine göre tevzi ve taksim olunması ve bunu bir başkasına devretmemek ve evlada miras bırakmamak şartıyla yediyüz sikke filori tayin olunmuştur (Teslim olunan sikke miktarı beşyüz filoridir) (34AE Tarih 936, 12/B).

Nebbetciyân-ı Cedîd ağasına elli sikke ve nebbetcilere kaç nefer olurlarsa olsunlar padişah hizmetinde buldukları ve Mescid-i Kubâya ve Hazret-i Hamza'ya ve kıbleteyn ve sair mescitleri ve şehitlikleri ziyaret edenleri koruma görevini yerine getirdikleri takdirde aralarında eşit olarak taksim olunması ve evlada miras ve üçüncü bir kişiye bırakılmaması şartıyla dörtyüz

sikke ve toplamda dörtyüz elli sikke tayin olunmuştur (Teslim olunan sikke miktarı üçyüz otuz filoridir) (34AE Tarih 936, 12/B).

Medine-i Münevvere Kalesi dizdarına kırk sikke ve mustahfızlarına padişah hizmetinde buldukları takdirde aralarında eşit olarak taksim olunması ve evlada miras ve üçüncü bir kişiye bırakılmaması şartıyla dörtyüz ve toplamda dörtyüz kırk sikke filori tayin olunmuştur (Teslim olunan sikke miktarı üçyüz otuz sikkedir) (34AE Tarih 936, 13/A).

Ayn-ı Zerkâ'ya hizmet eden yirmi kişiye aralarında eşit olarak dağıtılmak ve evlada miras ve üçüncü bir kişiye bırakılmamak şartıyla yüz sikke filori tayin olunmuştur (Teslim olunan sikke miktarı yetmişbeş sikkedir) (34AE Tarih 936, 13/A).

Bu bilgilere göre Nevbetciyân-ı Kadim, Nevbetciyân-ı Cedîd, mustahfızân-ı kal'a ve abîdü'l aynı'z-zerkâ'ya toplamda bin altıyüz doksan sikke tayin olunmuştur (Teslim olunan sikke miktarı bin ikiyüz kırk üç sikkedir).

2.5.5. Cemaat-i Müte'allikât-ı Şerif Hasan:

Sekiz kişiden oluşmakla birlikte tayin olunan sikke miktarı beşyüz elli beş sikkedir (Teslim olunan sikke miktarı dörtyüz on sekiz sikke) (34AE Tarih 936, 13/B).

2.5.6. Cemaat-i Fukahâ-i Ehl-i Medine ve Sair Evlad-ı Medine-i Münevvere:

İkiyüz seksen üç kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam iki bin beşyüz elli yedi sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı bin dokuzyüz seksen altı sikkedir) (34AE Tarih 936, 13/B-20/B).

2.5.7. Cemaat-i Agavât-ı Huddâm-ı Harem-i Muhterem:

Yirmi dört kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam yüz elli iki sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı yüz yirmi üç sikkedir) (34AE Tarih 936, 20/B-21/A).

2.5.8. Cemaat-i Müşeddîn bi'l-Harem en-Nebevî:

On yedi kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam yediyüz elli bir sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı beşyüz altmış sekiz sikkedir) (34AE Tarih 936, 21/B-22/A).

2.5.9. Cemaat-i mücâvirîn bi'l- Medine-i Münevvere min ehli'r- Rûm:

Yetmiş üç kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam bin beşyüz yetmişbir sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı bin yüz altmış yedi sikkedir) (34AE Tarih 936, 24/A).

2.5.10. Cemaat-i Mücâvirîn Min Ehli'l Kudüs ve Şam ve Haleb ve Bağdat:

Dokuz kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam yüz altmış iki sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı yüz yirmi sikkedir) (34AE Tarih 936, 25/A).

2.5.11. Cemaatü'l Mücâvirîn bi'l- Medine-i Münevvere Min el Acâm:

Otuz bir kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam beşyüz altmış dört sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı dörtyüz yirmi beş sikkedir) (34AE Tarih 936, 25/A-25/B).

2.5.12. Cemaatü'l mücâvirîn bi'l- Medine-i Münevvere min el Ekrâd:

Üç kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam otuziki sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı yirmi altı sikkedir) (34AE Tarih 936, 25/B).

2.5.13. Cemaatü'l Mücâvirîn bi'l Medine-i Münevvere min Ehli'l Arab:

Onbeş kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam ikiyüz yirmi üç sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı yüz altmış dokuz sikkedir) (34AE Tarih 936, 26/A).

2.5.14. Cemaat-i Ehli'l Tekrûr Mine'l Mücâvirîn:

Dört kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam yirmi dört sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı yirmi sikkedir) (34AE Tarih 936, 26/A).

2.5.15. Cemaat-i Ehl-i Mısır Min el Mücâvirîn bi'l Medine-i Münevvere:

Otuz altı kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam ikiyüz otuz altı sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı yüz seksen yedidir) (34AE Tarih 936, 27/A).

2.5.16. Cemaat-i Yemânî mine'l Mücâvirîn bi'l Medine-i Münevvere:

Doksan üç kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam beşyüz on iki sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı dörtyüz yirmi üç sikkedir) (34AE Tarih 936, 27/B-29/B).

2.5.17. Cemaat-i Cerbî mine'l Mücâvirîn bi'l Medine-i Münevvere:

Sekiz kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam kırk sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı otuz iki sikkedir) (34AE Tarih 936, 29/B).

2.5.18. Cemaat-i Hünûd el Mücâvirîn bi'l Medine-i Münevvere:

Yirmi dört kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam kırk sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı yüz altmış dört sikkedir) (34AE Tarih 936, 31/A-31/B).

2.5.19. Cemaat-i Utekâ:

Yirmi beş kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam yüz seksen dört sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı yüz kırk beş sikkedir) (34AE Tarih 936, 30/A-30/B).

2.5.20. Cemaat-i Nisâ-i Ehli'l Medine-i Münevvere:

Yüz yirmi dört kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam beşyüz seksen sekiz sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı dörtyüz seksen altı sikkedir) (34AE Tarih 936, 34/A-34/B).

2.5.21. Cemaat-i Nisâü'l Ervâm mine'l Mücâvirîn bi'l Medine-i Münevvere:

Altmışdört kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam bin yüz elli bir sikke tayin edilmiştir (Teslim edilen sikke miktarı sekizyüz altmış dokuz sikkedir) (34AE Tarih 936, 34/B-36/A).

2.5.22. Cemaat-i Nisâü'l Hünûd mine'l Mücâvirîn bi'l Medine-i Münevvere:

Yirmi bir kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam yüzdört sikke tayin edilmiştir. (Teslim edilen sikke miktarı seksen altı sikkedir) (34AE Tarih 936, 36/A-36/B).

2.5.23. Cemaatü'n Nisâ-i Utekâ:

Yirmi üç kişiden oluşan cemaat üyelerine toplam yüz elli dört sikke tayin edilmiştir. (Teslim edilen sikke miktarı yüz yirmi dört sikkedir) (34AE Tarih 936, 36/B-37/A).

3. SONUÇ

Mekke Hz. Muhammed (S.A.V.)'in doğup büyüdüğü, Kuran-ı Kerim'in ilk ayetlerini indiği, Müslümanların kibleleri olan Kabe'yi sınırları içerisinde bulunduran önemli bir şehirdir. Yine Medine şehrinde ilk İslam Devleti'nin kurulmuştur ve peygamberimizin mübarek kabirleri bu şehirde bulunmaktadır. Bu nedenle Mekke ve Medine şehirleri bütün müslümanlar için önemli bir merkez olmuşlar, devlet yöneticileri hem İslam dinine olan bağlılıklarını göstermek ve hem de Hz. Muhammed (S.A.V.)'e olan saygılarını ifade etmek amacıyla bu şehirlere ve bu şehirlerde yaşayan halka bir takım imtiyazlar vermişlerdir. Osmanlılar da bu hususta hassas davranmışlardır. Bu bölgenin halkı askerlik ve vergiden muaf tutuldukları gibi temeli Abbasilere dayanan surre geleneği de Osmanlılar tarafından benimsenerek düzenli olarak uygulanmıştır. Gerek padişah ve gerekse birçok vakıf tarafından hatim okunması, Kuran-ı Kerim tilaveti, hadis-i şerif nakli, salavat-ı şerife tilaveti ve bu bölgede bulunan medreselerde eğitim gören talebelerin

masraflarının karşılanması amacıyla her yıl yüklü miktarda para ve çeşitli hediyeler bu bölgeye büyük bir saygı ve bayram havası içerisinde gönderilmiştir.

KAYNAKLAR

- UZUNÇARŞILI, İ.H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara, s: 385
- ATALAR, M. ve ŞAHİN M. (2015) Denizden Hacc Yolculuğu ve Surre, 2. *Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu*, 1-4 Kasım 2013, Bodrum, s: 14-27
- ATALAR M. (1986). Mukaddes Beldelere Osmanlı'nın Hizmeti Surre, *Altınoluk Dergisi*, S: 6, s: 15
- Şemseddin Sami (2007). *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, s: 826;
- BUZPINAR T (2009). Surre, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: 37, s: 569
- AKGÜNDÜZ, M. (2005). Surre-i Hümayûn Geleneği ve İslam Toplumunu Kaynaştırmadaki Rolü, *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S: XXII, s: 108
- BUZPINAR T. ve KÜÇÜKAŞCI, M.S. (1997) Haremeyn, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: 16, s: 154